

RAAP-NOTITIE 3500

**Plangebied Kerkweg/Torenstraat en
Kerkweg/Margrietstraat te Vaassen**

Gemeente Epe

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Nikkels projecten bv.

Titel: Plangebied Kerkweg/Torenstraat en Kerkweg/Margrietstraat te Vaassen, gemeente Epe; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: juni 2010

Auteur: *drs. R.M. Brouwer*

Projectcode: EPKV

Bestandsnaam: NO3500_EPKV

Projectleider: drs. R.M. Brouwer

Projectmedewerker: drs. R. den Boer

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: niet van toepassing

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. S.W. Jager

Bevoegd gezag: Gemeente Epe

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2010

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Nikkels projecten bv. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 21 en 22 Juni 2010 een bureauonderzoek (aangevuld met een summiere terreinverkenning) uitgevoerd in verband met geplande bodemgrepen ten behoeve van nieuwbouw in Vaassen in de gemeente Epe. Het onderzoek had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor de plangebieden Kerkweg/Torenstraat en Kerkweg/Margrietstraat. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de voorgenomen bodemingrepen in het plangebied is vervolgens een advies met betrekking tot archeologisch vervolgonderzoek geformuleerd.

Op basis van de onderzoeksresultaten is voor beide plangebieden een hoge verwachting gedefinieerd voor de aanwezigheid van waardevolle (intacte) archeologische overblijfselen uit de tijdspanne Middeleeuwen-Nieuwe tijd en een middelmatige verwachting voor resten uit de Romeinse tijd.

Gezien de gespecificeerde archeologische verwachting en de voorgenomen ingrepen in het plangebied is geconcludeerd dat bij de uitvoering hiervan waarschijnlijk archeologische waarden zullen worden verstoord. Op basis hiervan wordt aanbevolen om in de plangebieden aanvullend archeologisch vooronderzoek te laten verrichten. Geadviseerd wordt om dit vervolgonderzoek plaats te laten vinden in de vorm van inventariserend veldonderzoek (IVO) karterende fase, bestaande uit een proefsleuvenonderzoek.

Met betrekking tot de bevindingen van dit bureauonderzoek dient contact opgenomen te worden met de gemeente Epe.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Nikkels projecten bv. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 21 en 22 Juni 2010 een bureauonderzoek (aangevuld met een summiere terreinverkenning) uitgevoerd in verband met geplande bodemingrepen ten behoeve van nieuwbouw te Vaassen in de gemeente Epe. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Het plangebied bevindt zich in de bebouwde kom van Vaassen en maakt als zodanig deel uit van de historische kern van het dorp. De gemeente Epe heeft de ondergrens voor archeologisch onderzoek voor dit gebied vastgesteld op 500 m² met een maximale verstoringsdiepte van 50 cm. Voor de realisatie van de plannen is derhalve archeologisch vooronderzoek verplicht (Tauw bv, 2010).

Het onderhavige onderzoek bestond uit het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden, aangevuld met een visuele inspectie en enkele verkennende boringen, en had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor beide plangebieden. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 3 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Beide plangebieden liggen binnen de bebouwde kom van Vaassen, gemeente Epe. Het plangebied Kerkweg/Margrietstraat (1700 m²) ligt ten westen van de Margrietstraat en ten noorden van de Kerkweg. Het plangebied Kerkweg/Torenstraat (circa 5000 m²) ligt eveneens ten noorden van de Kerkweg, ten westen van de Torenstraat (figuur 1). De plangebieden staan afgebeeld op kaartblad 27D van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000). De percelen zijn kadastraal bekend onder gemeente Vaassen, sectie D, nummer 4386, 3661 en deels 5155 en 4853 voor plangebied Kerkweg/Torenstraat en 3863 en deels 4583 voor het plangebied Kerkweg/Margrietstraat. Plangebied Kerkweg/Margrietstraat heeft de centrumcoördinaten 194.446/477.988 en Kerkweg/Torenstraat 194.528/478.022.

1.3 Toekomstige en huidige situatie

Binnen beide plangebieden zullen in de nabije toekomst bodemingrepen plaats vinden ten behoeve van de realisatie van nieuwbouw.

1.4 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnventariseerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Waarden en Verwachtingskaart van de gemeente Epe (Druif e.a., 2009);
- historisch en aardkundig kaartmateriaal (<http://www.watwaswaar.nl>);
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://www.earth.google.com>);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- het informatiesysteem Kennis Infrastructuur CultuurHistorie (KICH);
- de molendatabase.

2.2 Resultaten

Huidige situatie

Op recente topografische kaarten 1:25.000 zijn de plangebieden afgebeeld als bebouwd of verhard. Actuele luchtfoto's uit Google Earth bevestigen dit grondgebruik. Volgens de geraadpleegde topografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland (<http://www.ahn.nl>) bedraagt de huidige maaiveldhoogte ter hoogte van het plangebied Kerkweg/Margrietstraat ongeveer 18,2 m +NAP. De maaiveldhoogte in het westen van plangebied Kerkweg/Torenstraat bedraagt ongeveer 14 en in het oosten ongeveer 17,8 m +NAP.

Locatiebezoek

Ter beoordeling van de huidige situatie in de twee plangebieden heeft een locatiebezoek plaats gevonden. Binnen het plangebied Kerkweg/Margrietstraat ligt de bibliotheek van Vaassen. In plangebied Kerkweg/Torenstraat is een supermarkt aanwezig, met aan de zuid- en oostkant parkeerplaatsen. Aan de noordzijde van het plangebied bevindt zich een woonhuis.

Tijdens het locatiebezoek zijn tevens vier grondboringen gezet, waarvan boring 1 in het plangebied Kerkweg/Margrietstraat aan de noordkant van de bibliotheek is gezet en de overige drie boringen rondom de Dekamarkt (figuur 4). In het eerstgenoemde gebied werd vastgesteld dat de bodem ter plekke verstoord is tot 70 cm -Mv. Hieronder werden nog resten van een BC-horizont aangetroffen, op circa 85 cm overgaand in de C-horizont, bestaande zwak siltig, zwak grindig matig fijn geel zand.

Bij de boringen in het plangebied Kerkweg/Torenstraat werd vastgesteld dat zich onder de bouwvoor (25-50 cm dik) een AC-profiel bevindt. De A-horizont, die een dikte heeft van 45-60 cm, wordt gekenmerkt door zwak siltig, zwak tot sterk grindig, matig fijn, humeus, bruingrijs zand, waarin verschillende kleine fragmenten puin aanwezig waren. Deze laag kan beschouwd worden als een ophogingsdek, waarschijnlijk ontstaan als gevolg van plaggenbemesting. De C-horizont bestaat uit zwak siltig, matig fijn, licht grindig, licht geelgrijs zand.

Aan het booronderzoek kunnen overigens geen vergaande conclusies worden verbonden. Daarvoor had het te weinig gewicht. Daar komt nog bij dat door het gebruik als woonerf en de latere bebouwing van de plangebieden de bodem ter plekke sterk wisselend kan zijn verstoord. Alleen een uitgebreid booronderzoek of een onderzoek met behulp van proefsleuven kan meer inzicht verschaffen omtrent de precieze bodemopbouw ter plekke en de mate van verstoring.

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie en bodem

De plangebieden liggen binnen de bebouwde kom van Vaassen, om precies te zijn nabij de oude kerk ter hoogte van de oude dorpskern. Op de geomorfologie- en bodemkaart vallen ze daarom binnen een niet gekarteerde zone (figuur 2). Wegens de aanwezigheid van verschillende bodemtypes binnen het plangebied kan bovendien ook op grond van interpolatie het aanwezige bodemtype niet worden vastgesteld. Op grond van de resultaten van het booronderzoek kan echter worden gesteld dat we hier te maken hebben met een enkeerdgrond, waarbij lokaal het bovenste deel van het oude akkerpakket lijkt te zijn afgegraven.

AHN en luchtfoto's

Het raadplegen van het AHN en recente luchtfoto's uit Google Earth heeft geen concrete aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische waarden.

Historische situatie

Het dorp Vaassen is gesitueerd op de overgang van de hoger gelegen zandgronden naar de lager gelegen gronden (lees: IJsselvallei). Dit gebied was van oudsher aantrekkelijk voor bewoning. Bovendien doorsnijden hier enkele beken de oostelijke randzone van de Veluwe, zodat er ook water voorhanden was. Er is dan ook alle reden om aan te nemen dat Vaassen is voortgekomen uit prehistorische bewoning in de directe omgeving van het dorp. De meest voor de hand liggende kandidaat is het welbekende *celtic field* bij de Gortelse weg even ten noordwesten van het dorp, waarvan bekend is dat de bewoning er (van het Midden of Laat Neolithicum) voortduurde tot in het begin van de Romeinse tijd. Een tweede kandidaat is een (mogelijk) prehistorisch woongebied even ten zuidoosten van Vaassen (ter hoogte van de Hafkamperenk) waar onder meer sporen van een urnenveld zijn aangetroffen.

Hoe het ook zij, de geschiedenis van Vaassen grijpt terug tot ver in de prehistorie. Naar alle waarschijnlijkheid moeten we de Romeinse voorganger in de directe omgeving van het huidige dorp zoeken en misschien zelfs onder de huidige bebouwing. De vroeg-middeleeuwse bewoning

strekt zich ongetwijfeld in de directe nabijheid van de oude kerk uit. Vaassen zelf duikt in 891-92 onder de naam *Fasna* op in historische bronnen wanneer een zekere Brunhilde een hoeve en een kerk aan de abdij van Lorsch (Hessen) schenkt. (mededeling Sake Jager)

De twee plangebieden liggen aan de west- en oostkant van de historische dorpskern van Vaassen. Oude kaarten uit de 19e eeuw laten zien dat de plangebieden toen in gebruik waren als bouwland en bos (figuur 3). Aan de oostzijde van de plangebieden bevindt zich de Hervormde Kerk van Vaassen, die hierboven al even ter sprake is gebracht. De van oorsprong middel-eeuwse kerk is in 1852 vervangen door de huidige zaalkerk (Stenvert e.a., 2000 en <http://www.watwaswaar.nl>)

Bekende archeologische waarden

ARCHIS en AMK

In ARCHIS staan meerdere archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de omgeving van het plangebied. Circa 600 m ten zuidoosten van het plangebied zijn vondsten gedaan die verband houden met een grafveld uit de IJzertijd (urnenveld). Bovendien moet hier rekening worden gehouden met nederzittingsactiviteiten uit die tijd (ARCHIS-waarnemingsnummers 30557, 33926 en 41920). Direct ten noorden van plangebied Kerkweg/Torenstraat is door een particulier bij tuinwerkzaamheden een Romeinse denarius uit de midden-Romeinse tijd gevonden. Het betreft hier een losse vondst waaraan geen specifieke betekenis kan worden toegekend. Even ten noorden van de plangebieden bevindt zich het van oorsprong 14e-eeuwse kasteel De Cannenburgh, een monument uit de hoogste categorie (monumentnr. 3090).

Archeologische waarden- en verwachtingskaart

Volgens de archeologische waarden- en verwachtingskaart van de gemeente Epe ligt het plangebied binnen de (niet gekarteerde) bebouwde kom van Vaassen, direct ten zuiden en oosten van de op de kaart aangegeven historische kern van het dorp. De gemeente Epe heeft de ondergrens voor archeologisch onderzoek in deze zone vastgesteld op 500 m² met een maximale verstoringsdiepte van 50 cm (Touw bv, 2010).

KICH en molendatabase

Het raadplegen van het cultuurhistorische informatiesysteem KICH (<http://www.kich.nl>) en de molendatabase (<http://www.molendatabase.nl>) heeft geen relevante archeologische informatie opgeleverd.

AHN en luchtfoto's

Het raadplegen van het AHN (<http://www.ahn.nl>) en recente luchtfoto's uit Google Earth heeft geen concrete aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische waarden in beide plangebieden. Wel is duidelijk te zien dat Vaassen op de overgang van de hoge zandgronden naar de lager gelegen gronden is gesitueerd.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Gezien het feit dat beide plangebieden grenzen aan de op de archeologische verwachtingskaart aangegeven historische kern van Vaassen is er alle aanleiding aan te nemen dat zich ter plaatse archeologische sporen in de ondergrond bevinden uit de tijdspanne Vroege Middeleeuwen-Nieuwe tijd (= hoge verwachting). Daarbij moet allereerst gedacht worden aan de neerslag van nederzettingsactiviteiten, maar ook begravingen (in samenhang met de nabijgelegen, vroeg-middeleeuwse kerk) zijn geenszins uitgesloten. Daarnaast moet er rekening mee worden gehouden dat in de ondergrond allerlei sporen schuilgaan die samenhangen met agrarische activiteiten (greppels e.d.). Dit geldt mutatis mutandis ook voor resten uit de Romeinse tijd. De kans hierop is echter kleiner (middelmattige verwachting).

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting (§ 2.2) en de voorgenomen bodemingrepen (§ 1.3) kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen naar alle waarschijnlijkheid archeologische waarden zullen worden verstoord.

3.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van deze bureaustudie, aangevuld met een summiere terreinverkenning, wordt aanbevolen om aanvullend archeologisch onderzoek te laten verrichten in beide plangebieden. Geadviseerd wordt om dit vervolgonderzoek te laten plaatsvinden in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (IVO) karterende fase, bestaande uit een proefsleuvenonderzoek. Een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) behoort conform de KNA versie 3.1 plaats te vinden op basis van een Programma van Eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog.

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek neemt de gemeente Epe een selectiebesluit.

Literatuur

- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Druijff, F. e.a.**, 2009. *Cultuurhistorische profielschets gemeente Epe*. Utrecht.
- Stenvert, R. e.a.**, 2000. *Monumenten in Nederland: Gelderland*. Zeist/Zwolle.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Tauw bv, Past2Present, Bureau Bouwwerk i.s.m. gemeente Epe**, 2010. *Epe, historisch centrum van de Veluwe*. Utrecht.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IVO(-P)	Inventariserend VeldOnderzoek (Proefsleuven)
KICH	KennisInfrastructuur CultuurHistorie
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

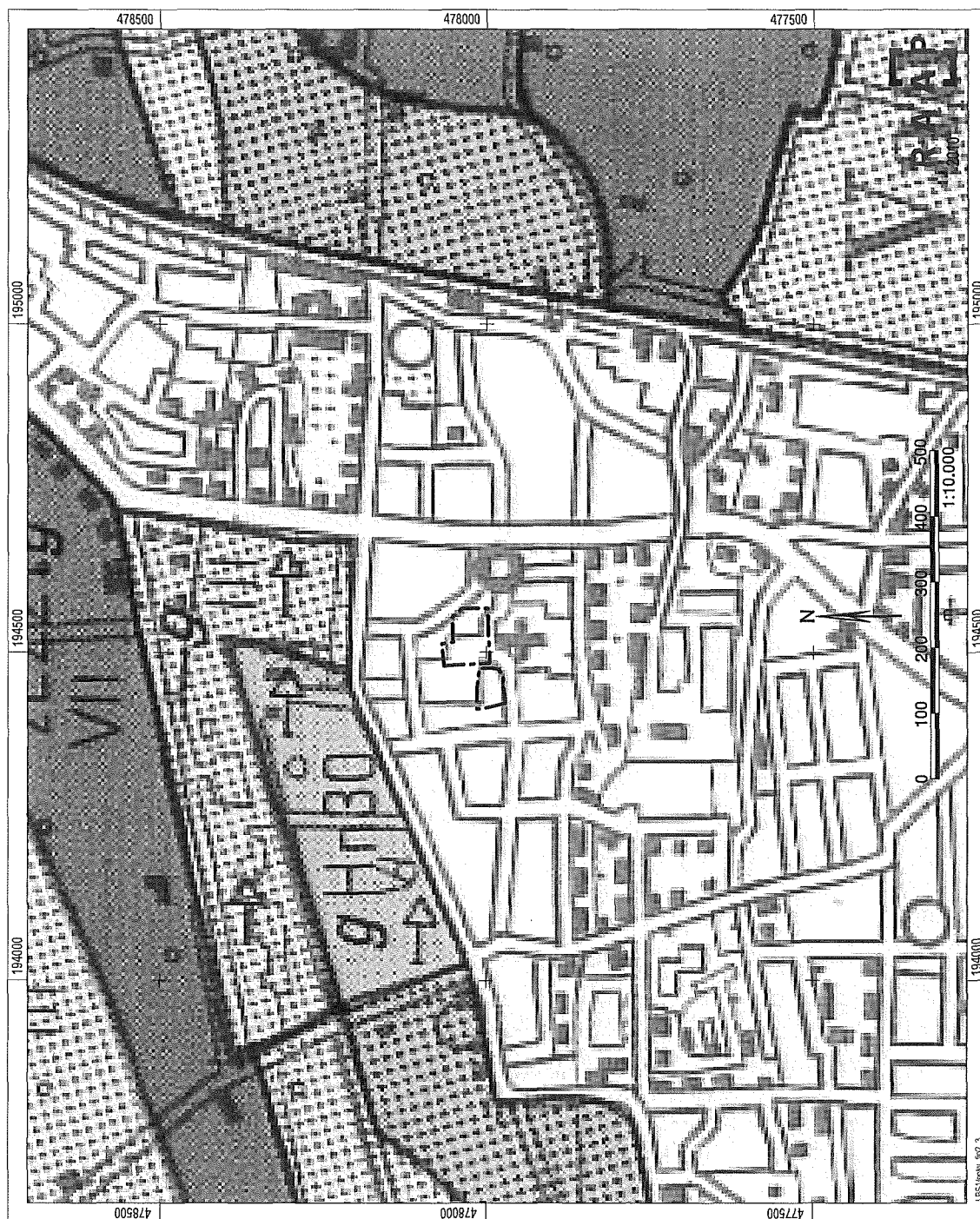
- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** De bodem van het plangebied (bron: Eilander, 1982).
- Figuur 3.** Het plangebied rond 1900 (bron: ROBAS Producties, 1990).
- Figuur 4.** Boorpuntenkaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

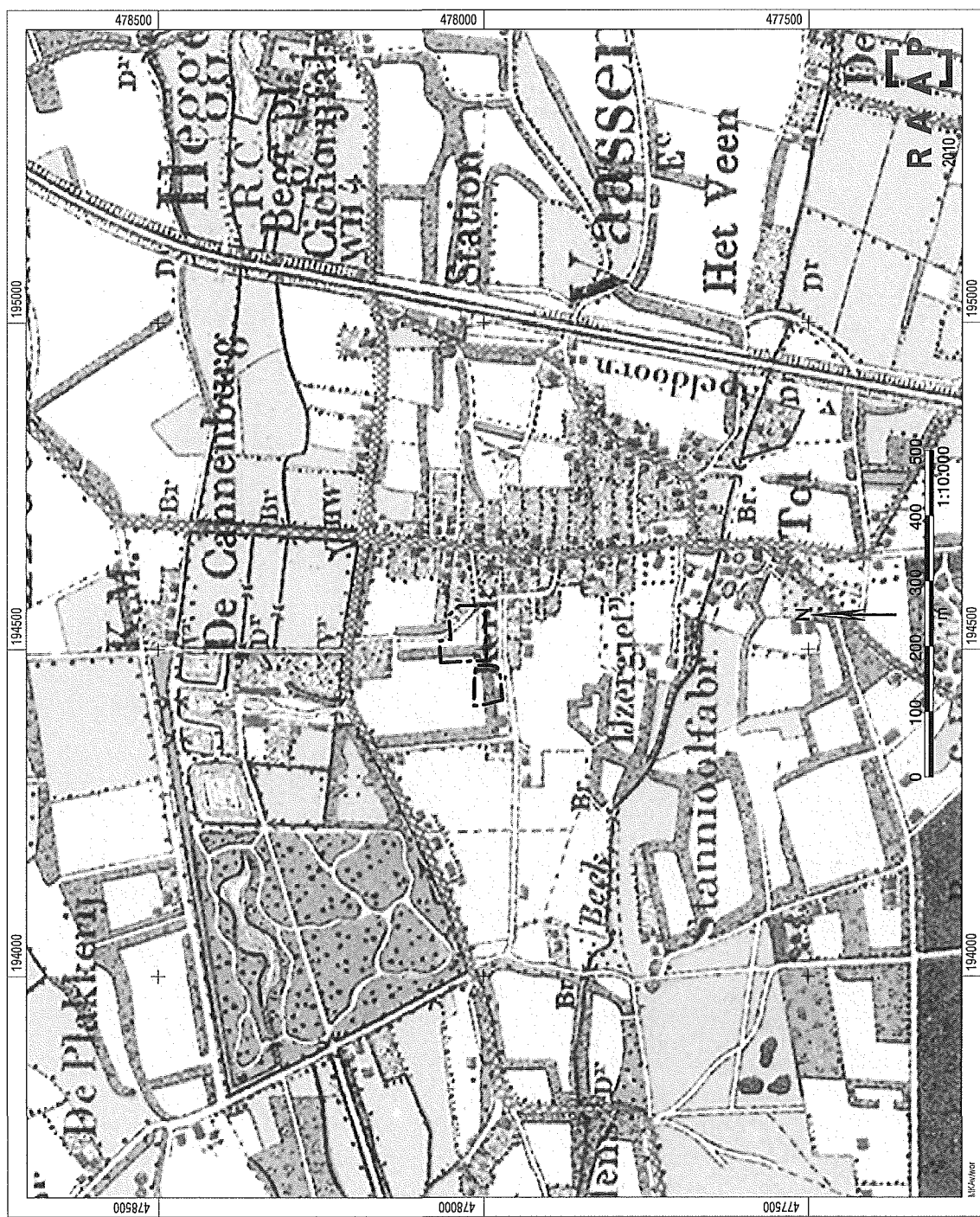
Bijlage 1. Boorbeschrijvingen.

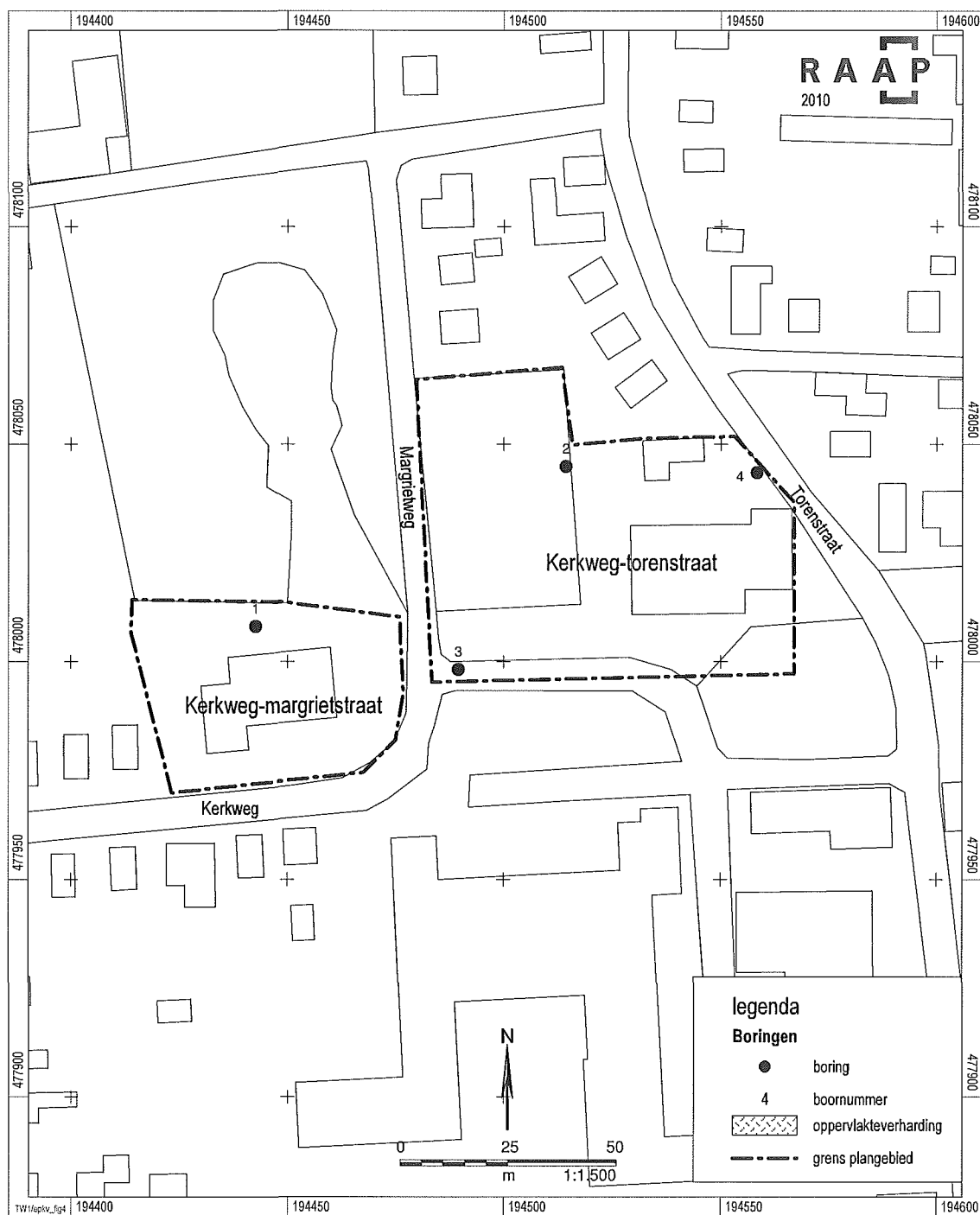
Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. De bodem van het plangebied (bron: Eilander, 1982).

Figuur 3. Het plangebied rond 1900 (bron: ROBAS Producties, 1990).

Figuur 4. Boorpuntenkaart.

Archeologische perioden				
Tijdperk			Datering	
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)				
Nieuwe tijd	B		1795	
	A		1650	
Middeleeuwen	Laat		1500	
	Vol		1250	
	Vroeg	Ottoons	1050	
		Karolingisch	900	
		Merovingisch laat	725	
		Merovingisch vroeg	525	
			450	
Romeinse tijd	Laat		270	
	Midden		70 na Chr.	
	Vroeg		15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat		250
		Midden		500
		Vroeg		800
	Bronstijd	Laat		1100
		Midden		1800
		Vroeg		2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat		2850
		Midden		4200
		Vroeg		4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat		6450
		Midden		8640
		Vroeg		9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat		12.500
		Jong B		16.000
		Jong A		35.000
Midden		250.000		
Oud				

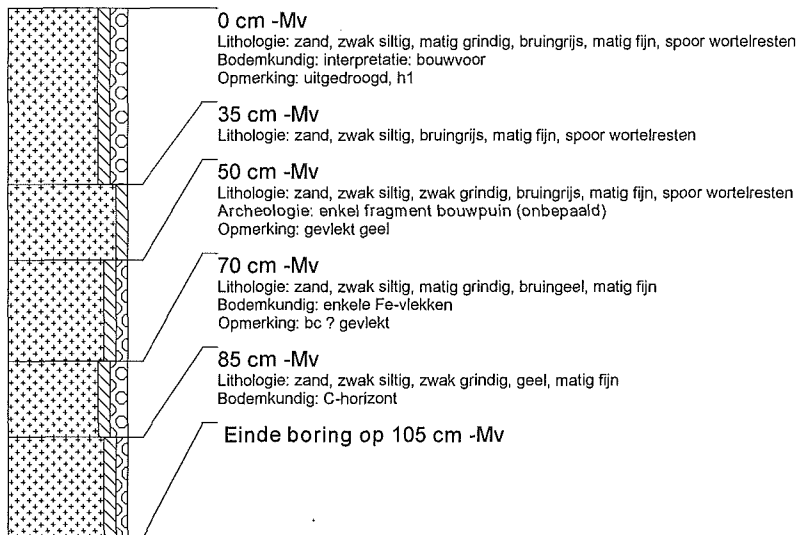
tabel1_standard_Archeologisch_RAAP_2010

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

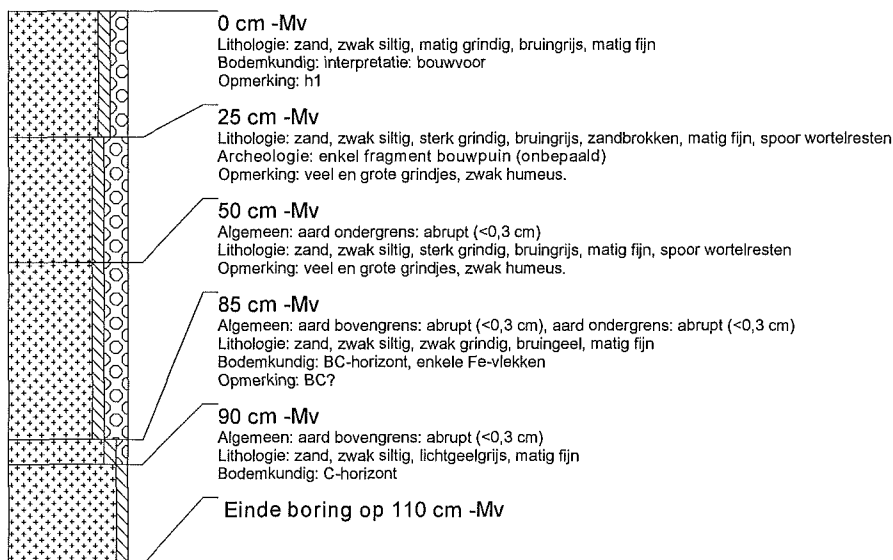
Bijlage 1. Boorbeschrijvingen

boring: EPKV-1

beschrijver: RMB, datum: 22-6-2010, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: plantsoen, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Epe, plaatsnaam: Vaassen, opdrachtgever: Nikkels projecten bv, uitvoerder: RAAP Oost, opmerking: Noordzijde bibliotheek

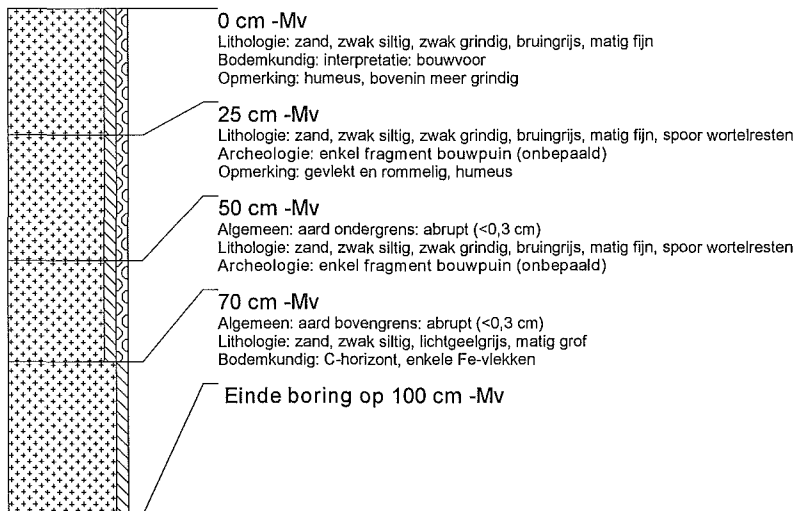
boring: EPKV-2

beschrijver: RMB, datum: 22-6-2010, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: plantsoen, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Epe, plaatsnaam: Vaassen, opdrachtgever: Nikkels projecten bv, uitvoerder: RAAP Oost, opmerking: Oostkant parkeerplaats Dekamarkt.

boring: EPKV-3

beschrijver: RMB, datum: 22-6-2010, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: plantsoen, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Epe, plaatsnaam: Vaassen, opdrachtgever: Nikkels projecten bv, uitvoerder: RAAP Oost, opmerking: Zuidkant parkeerplaats

boring: EPKV-4

beschrijver: RMB, datum: 22-6-2010, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: plantsoen, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Epe, plaatsnaam: Vaassen, opdrachtgever: Nikkels projecten bv, uitvoerder: RAAP Oost, opmerking: Noordkant Dekamarkt

